

Ulykkesrapport

Dato: 20.02.2010
Ansvarlig: Stein Tronstad

Åndeløst på Everest

Få andre, norske klatrebegivenheter har vakt så intens mediadekning som Jarle Trås forsvinning og redning på Everest i mai 2009. Hvorfor? Og hvorfor endte et så godt forberedt forsøk nesten galt?

Drama, død og mirakuløs overlevelse har vært en del av historien og sjelen til Mount Everest, Chomolungma, den hellige mor, helt siden George Mallory og Sandy Irvine forsvant under toppen på veg oppover eller nedover 85 år tidligere. Jarle Trås episke opphold blant skyene er et oppsiktsvekkende og forunderlig ledd i denne historien, men likevel bare en enkeltepisode blant mange, en krisesituasjon lik andre vi ser på dette fjellet hvert eneste år. Hva kan vi trekke ut av den?

Høye ambisjoner

Jarle Trå kom til hovedleiren på den tibetanske siden av Mt Everest i mai 2009 med ambisjoner om å klatre Nordryggen alene, uten støtte og uten oksygenflasker. Grunnlaget hans var en lang merittliste fra høye fjell, inkludert solobestigninger uten ekstra oksygen på Shishapangma og Cho Oyu, et tidligere forsøk på Everest og en etablert virksomhet med guiding på høye fjell utenfor Europa. Til Everest hadde han forberedt seg grundig og solid, og stilte med en fysisk kapasitet som overgår de fleste. Likevel skulle det vise seg at Everest uten tilført oksygen er en utfordring i en annen divisjon enn Cho Oyu og Shishapangma.

Mot toppen

Trå reiste fra Norge i begynnelsen av april. Etter omhyggelig akklimatisering begynte han på selve toppforsøket med avmarsj fra hovedleiren nedenfor Rongbukbreen (BC) den 18. mai. Flere andre nordmenn var på fjellet samtidig. Fire av dem nådde til slutt toppen: Tommy Rambøl den 21. mai og Petter Nyquist, Lars Oma Erichsrud og Stein Grønnerøe den 22. mai. For Trå selv gikk alt etter planen helt til han nådde leir 2, 7900 m.o.h., den 20. mai. Opp hit gikk det fort, og undervegs passerte han Nyquist, Erichsrud og Grønnerøe, som samme ettermiddag la sin leir 2 et par hundre meter under Jarle.

Tidlig varsel

Den 21. mai kom de første varselsignalene. Trå måtte hvile, og lå ennå i leir 2 da de tre andre passerte om morgenen. På ettermiddagen nådde Petter, Lars og Stein opp til leir 3, rundt 8300 m.o.h., og hvilte der fram til de startet selve toppstøtet seint på kvelden. Først da kom Jarle etter. Her ga han opp å nå toppen uten støtte; spurte om å få låne teltet til de andre og la seg inn for å hvile noen timer. Rundt kl 02 den 22. mai gikk han ut igjen – men sliten og uten oksygenflaske fortsatte han å sakke etter de andre.

21. mai 2009: På det tidspunktet Jarle Trå hadde planlagt å være på toppen, sitter han ennå i teltet i leir 2. I følge ham selv hadde virkningene av hypoksien begynt å sette inn her – men uten at han selv var i stand til å erkjenne det. Petter Nyquist, i forgrunnen, er på veg opp til leir 3 og har stoppet for å slå av en kort prat. Heller ikke han registrerte noe uvanlig på dette tidspunktet. Foto: Everest09.no.

Lars, Petter og Stein nådde toppen like etter daggry den 22. mai. På veg ned igjen møtte de Jarle et lite stykke nedenfor nøkkelpassasjen, klatreopptaket på ”andre trinn”, ca 8600 m.o.h. Han virket å være i bra form, men gikk sakte. Andre så ham seinere på toppen av andre trinn, antakelig rundt kl 11. Jarles siste bilde er tatt over topp-pyramiden, og selv antar han at han snudde rundt 50 meter under toppen.

Alene i ingenmannsland

Herfra og fram til han ble funnet i leir 3 mer enn to døgn seinere, er begivenhetene hinsides det vi kan ta rede på eller forstå. Den første natta lå han ute et stykke over ”andre trinn”. Så følger bare skygger av erindringer og bevegelser som ingen var vitne til; langsomt nedover ryggen, overnatting i en vindsekk, mer eller mindre bevisst og uten klare minner. Han overlevde to netter oppe på ryggen, uten mat og drikke, uten oksygentilførsel, i framskredet hypoksi – en lang reise i grenselandet mellom liv og død. Først etter to døgn kom han ut igjen på riktig side, og vi kan slå fast at få andre ville ha klart det.

Nordryggen sett fra toppen av «andre trinn». Det var i dette området Jarle Trå tilbrakte to hele døgn ute etter toppforsøket. Bildet er tatt da de tre andre nordmennene kom nedover fra toppen, rundt kl 10 den 22. mai. Jarle kan skimtes på veg oppover, like under samlingen med blå oksygenflasker som ligger oppe på ryggen i øvre, høyre del av bildet. Leir 3, en klynge med gule telt, er synlig på den mørkebrune flanken ned mot venstre. Foto: Everest09.no.

Leting og redning

På formiddagen den 23. mai var Petter, Lars og Stein igjen samlet i framskutt hovedleir (ABC). Da kvelden kom og Jarle fortsatt ikke var dukket opp, begynte de tre å diskutere tiltak. Grytidlig den 24. fikk de organisert en leteaksjon, og de tre sherpaene Jangbu, Lhakpa og Tenzing stakk ut for å gjennomsøke ruta opp til leir 3. Alle tre arbeidet for Dawa Chhiring Sherpa, som organiserte logistikken for de norske klatrerne. Samtidig ble norske myndigheter orientert, og bisto etter hvert med å skaffe ressurser utenfra. Kl 17 meldte de tre sherpaene tilbake, angivelig fra leir 3, at Jarle ikke var å finne. I samråd med Utenriksdepartementet ble søket da avblåst. Sherpaene returnerte til ABC samme kveld.

Så, tidlig om morgenen 25. mai, kom en fjerde sherpa ned fra Nordskaret og kunne fortelle at Jarle var i live. Litt seinere kunne Petter, Lars og Stein møte ham ved "Crampon Point" et par hundre høydemeter over ABC. Omstendighetene i betraktning virket han å være i god fysisk form, men på veg nedover mot leiren ble det fort klart at situasjonen var mer alvorlig enn først antatt. Kroppstemperaturen sank ned mot 30 grader, og Jarle hadde ikke mer å stille opp. Det hadde til gjengjeld de tre andre nordmennene, hjelpere utenfra og utenriksstjenesten, og det

som fulgte var et lærestykke av en evakuering. Litt over et døgn seinere, midt på dagen 26. mai, var Jarle trygt på sykehus i Kathmandu. Han kom seg igjen, men måtte seinere helt eller delvis amputere samtlige tær og fingre.

Bak scenen

Redningsaksjonen var et offentlig diskusjonstema fra begynnelsen av, i utgangspunktet mest knyttet til Utenriksdepartementets rolle. Så kom Dagbladets utgave av Magasinet 1. august med 9 sider under tittelen ”sannheten om dramaet”. Her ble tematikken dreid over mot påstått dumdristighet fra Trås side; den ensomme eventyreren som forsøkte å klare det uansvarlige og i stedet fikk fem sherpaer til å risikere livet mens en ansvarlig sirdar (Dawa) måtte ordne opp i kulissene. Virkeligheten var ikke fullt så enkel. Vi vet nå at omtrent følgende skjedde:

Om kvelden den 23. hadde Jarle, i omtåket tilstand, kommet seg nesten ned til leir 3, men ble sittende natta gjennom utenfor teltene. Først morgenen etter fikk han kravlet seg inn i et tomt telt. På det tidspunktet var Jangbu, Lhakpa og Tenzing på veg oppover for å lete etter ham, på initiativ og økonomisk garanti fra de tre nordmennene i ABC. I leir 3 burde de ha funnet Jarle, men på ettermiddagen den 24. meldte de på radio at han ikke var å se. Nordmennene avblåste aksjonen, og ba de tre om å ta med seg Jarles eiendeler i leir 2 (7900 m), noe de åpenbart gjorde.

Samme morgen var Dawa helt nede i hovedleiren, uten forbindelse med ABC. Utpå morgenen gikk Stein Grønnerøe ut fra ABC for å oppnå radiokontakt, og fikk orientert Dawa om redningsaksjonen. Dawa fikk i sin tur forbindelse med Jangbu, Lhakpa og Tenzing da de kom høyt nok til å nå BC på radio. De tre kunne da fortelle at de så en enslig person høyt oppe på ruta, på veg oppover. Dawa fant ut at denne personen var en bekjent av ham, Phurba Sherpa. Han viste seg å være på veg mot leir 3 sammen med Pemba Sherpa, på oppdrag fra en canadisk ekspedisjon. Phurbas radio gikk nesten umiddelbart tom for strøm, men Dawa fikk oppfordret ham til å se etter Jarle. De tre andre sherpaene vendte nedover igjen.

Phurba og Pemba nådde leir 3 rundt kl 12.30, og her fant de Jarle Trå i et telt. Det er ulike versjoner av hva som videre skjedde, men under alle omstendigheter fikk de Jarle med seg nedover. Jarle selv tenkte bare på å komme i teltet sitt i leir 2 for å hvile og drikke. Da han kom seg dit ned, ble han forvilt da han så at utstyret hans var fjernet. Men leir 2 var ikke stedet å stoppe for en klatrer i Jarles tilstand, og i ettertid er han glad for at omstendighetene tvang ham videre ned til Nordskaret sammen med Phurba og Pemba. Dit kom de seint på kvelden og fikk seg drikke og hvile i leir 1.

Moralsk strid

Dagbladets versjon av historien hadde et grunntema som ofte går igjen ved redningsaksjoner knyttet til det nyhetsmediene definerer som ”ekstremisport”: påstanden om at den nødstilte ”setter redningsmannskapenes liv i fare”. Denne kritikken er uten grunnlag. Redningsmannskapenes sikkerhet er og blir redningsmannskapenes eget ansvar, enten aksjonen foregår i fjellet i Norge eller i Tibet. Et mer aktuelt spørsmål kan være om det medfører et utilbørlig, økonomisk risikopress når lavtlønnete sherpaer tilbys relativt store dollarbeløp for et redningsforsøk. Dawas håndtering av letingen viser nok at spørsmålet ikke er relevant her, men det er et åpenbart dilemma.

For de tre nordmennene i ABC ble dilemmaet selvsagt overkjørt av virkeligheten. Selv var de ute av stand til å gå opp i høyden igjen, og det reelle valget sto mellom å ty til eneste tilgjengelige assistanse for å redde Jarle – sherpaene – eller å overlate ham til sin skjebne. Det var et ikke-valg.

Forsikring og utgiftsdekning ble også et tema i debatten, og Jarle Trå har i ettertid innrømt at forsikringen hans var løpt ut. Likevel går han egentlig klar av denne diskusjonen. De direkte utgiftene til redningsaksjonen har han dekt av egne midler. Selv var han aldri i kontakt med utenriktjenesten og har heller ikke kritisert den. Likevel er sluttsatsen enkel: Enhver ekspedisjonsklatrer må holde seg med en forsikring – og samtidig, som Trå, erkjenne at enhver forsikring er verdiløs over 8300 meter. Her finnes det ingen redning.

Like fullt vil andre bli berørt om noe går galt; tvinges til uønsket innsats, eller tvinges til en konfrontasjon med sin egen utilstrekkelighet mot elementenes overmakt. Også dette ble brukt som argument for at Jarles soloforsøk var uetisk. Men dette dilemmaet gjelder over alt; det er et ansvar som ethvert menneske står overfor ved enhver livsutfoldelse. Vi er aldri helt alene; andre mennesker vil alltid bli trukket inn.

Oksygennød

Den heteste debatten i klatremiljøet gjaldt et helt annet problem: om det er forsvarlig å bestige et fjell som Everest uten tilført oksygen. Den ble polarisert fra starten av fordi den ble reist i riksmedia på en nokså ufin måte, høylydt og på et tidspunkt da det ennå var uklart hvordan det ville gå med Trå. Ikke desto mindre er temaet viktig. Det var oksygennød (hypoksi) som nær felte Jarle Trå, og han har statistikken mot seg. Skal vi tro adventurestats.com, er dødsraten dobbelt så stor blant dem som prøver seg på Everest uten tilleggsoksygen, og suksessraten er bare halvparten. For dem som når toppen, blir dødsraten fire ganger så høy uten tilleggsoksygen.

En omfattende undersøkelse av dødsfall på Mt Everest, publisert i *British Medical Journal* i 2008, dokumenterer noen forhold med skarp relevans for Trå:

- De fleste dødsfall skjer over 8000 m, vanligvis på veg ned fra toppen
- Kognitiv svekkelse og svekket muskelkontroll, symptomer på hjerneødem, er ofte til stede
- Utmattelse og sein ankomst til toppen er tidlige varsler ved ikke-overlevelse.

Undersøkelsen konstaterer – i mer medisinske ordelag – at svekket hjernekapasitet og svekket muskelkontroll som følge av hypoksi er medvirkende ved de fleste dødsfall. Dette kan ramme alle, ikke minst klatrere som går tom for tilleggsoksygen på nedturen, men klatrere som går helt uten tilleggsoksygen er vesentlig mer utsatt.

Oksygenmangelen gjør i tillegg at klatrerne blir svært utsatt for nedkjøling og hypotermi. Godt dokumentert fra Everest er også virkninger som hallusinasjoner og svekket hukommelse. Eksempelvis refererer Jon Krakauer til episoder der tre mennesker har vært på samme sted og sett samme hendelse fra samme perspektiv, og likevel er fullstendig ute av

stand til å bli enige om hendelsesforløpet i ettertid. Dette fikk en slående parallell på K2 de to fatale augustdagene i 2008: For det første av de to ulykkesdøgnene er det nokså enkelt å få oversikt over forløpet fordi de fleste vitnene forteller samsvarende historier. Det andre døgnet har hypoksien fått virke, og beretningene blir langt mer usammenhengende og sprikende.

Over livets grense

Chomolungma har konsekvent fortalt sine beilere at hun ikke tolererer lange besøk. Få klatrere har overnattet over leir 3 og kommet levende fra det. Frank Smythe satte en tidlig rekord med tre oksygenløse overnattinger på 8350 meter i 1933, men slet seg ut og endte med å se flygende tallerkener. Dougal Haston og Doug Scott måtte i bivuakk 100 meter under toppen i 1975, og overlevde på floke, hallusinasjoner og en liten restforsyning av oksygen. Australieren Lincoln Hall ble verdensberømt da han sto opp fra de døde etter en natt ute på Nordryggen i 2006. Men dette er unntak; sein ankomst til toppen og ufrivillig overnatting er entydig forbundet med høye dødstill. Hypoksien leder gradvis til immobilitet, og ikke-bevegelige klatrere blir aldri reddet. Historien antyder kort og godt at Jarle Trås største prestasjon ikke var å nå 8800 meter uten tilført oksygen, men å overleve de to nettene som fulgte.

Frihet under ansvar

Var det dumdristig å prøve seg solo og uten oksygenflasker? Everest er nær grensen. Hadde fjellet vært 300 meter høyere, ville vi ikke hatt noen debatt. Superalpinisten Reinhold Messner var den første som klarte toppen alene og uten tilført oksygen, så seint som i 1980. Det kostet, selv for Messner: etterpå skrev han at han var ”ved sin ytterste grense”. Seinere har bare 5% av fjellets bestigere klart det uten tilført oksygen. Men det er altså gjørlig; det er innenfor grensene til det menneskelig mulige, og dermed legitimt å prøve.

Men kravene er store, ansvaret likeså. Hvis det var så enkelt som å snu når kroppen ikke vil mer, ville det ikke vært noe dilemma. Problemet ligger i eksponeringen på Everest og i måten oksygenmangel virker på: en snikende svekkelse av tenkeevne, situasjonsoppfatning, muskelkontroll og løsningsevne. Det setter klatreren ut av stand til å innse at det er på tide å snu, og ut av stand til å ta seg ned igjen. Ofte inntreir virkningene på veg ned, etter at toppen er nådd i tilsynelatende god stil. De inntreir langsomt, og når de kommer for fullt er det for seint å gjøre noe.

Tidlig varsel, langt liv

Mot dette kan en klatrer bare gardere seg på forhånd. Kyniske stoppkriterier er ett middel: å sette en stram tidsplan og tvinge seg til å snu så fort planen eller kroppen selv viser tegn til å svikte.

Som i klatring ellers er reservesikkerhet viktig, og den eneste reservesikkerheten mot hypoksi er andre klatreres vaksomhet. Med ny kunnskap om de tidlige varslene og betydningen av dem, ville Trå kanskje vært mer påpasselig med å be de andre følge med – og de andre ville kanskje vært mindre tilbakeholdne med å gripe inn da det buttet imot.

Under alle omstendigheter er erkjennelsen klar: Å forsøke seg på Everest uten tilleggsoksygen er å begi seg inn i et område der ingen, selv ikke den beste, kan ha full kontroll over utfallet. Å gjøre det alene, uten å være flere til å vokte varselsignaler hos hverandre, uten noen til å gripe inn når hypoksiens virkninger setter inn, det er å stikke nakken svært langt fram.

Uten forsøk lykkes ingen

Var det dumdristig å prøve? Kravene er store, for store for de fleste – men alt oppstyret i ettertid illustrerer på sin egen måte det respektable ved å forsøke seg. Nyhetsstrømmen, debattene og all oppmerksomheten om Jarle Trås prøvelser kan godt forstås på bakgrunn av historien i seg selv, med stor dramatik, sterk dramaturgi og ordsterk debatt. Men mer enn noe annet tror jeg nyhetsdekningen ble drevet av trangen til å forstå det ukjente. Everest er stadig verdens høyeste fjell og et sted hinsides de fleste menneskers ambisjoner og evner. Det er et sted utenfor vanlig, menneskelig erfaring, et sted ved grensene for det menneskelige herredømme. Mediene ble ernært av fascinasjonen ved dette. Uten å vite det illustrerte journalistene selve kjernemotivet for å prøve seg på et fjell som Everest, nemlig ønsket om å utvide grensene for det som er personlig og menneskelig mulig.

Retur og opptur: Lars Oma Erichsrud og to sherpaer fra Everest09 er på veg ned fra toppen, rundt kl 1030 den 22. mai. I bakgrunnen, kledd i rødt, er Jarle Trå i ferd med å klatre opp til stigen på «andre trinn». I bakgrunnen ses selve topppyramiden. Foto: Everest09.no.